

A KÖZTAURUSZ ÉS AZ ONTOLÓGIÁK CSÚCSFOGALMAI

Ungváry Rudolf

Országos Széchényi Könyvtár

Források

Köztaurusz. Az Országos Széchényi Könyvtár és a közművelődési könyvtárak egyetemes tezaurusza. 200-.

- Lexikai egységek száma: **49 231**
- ETO-jelzetek száma: **54 952 (2007. 03. 21.)**

<http://www.ki.oszk.hu/> (akutális állapot)

<http://mek.oszk.hu/00700/00769/html/> (2002. 12. 31.)

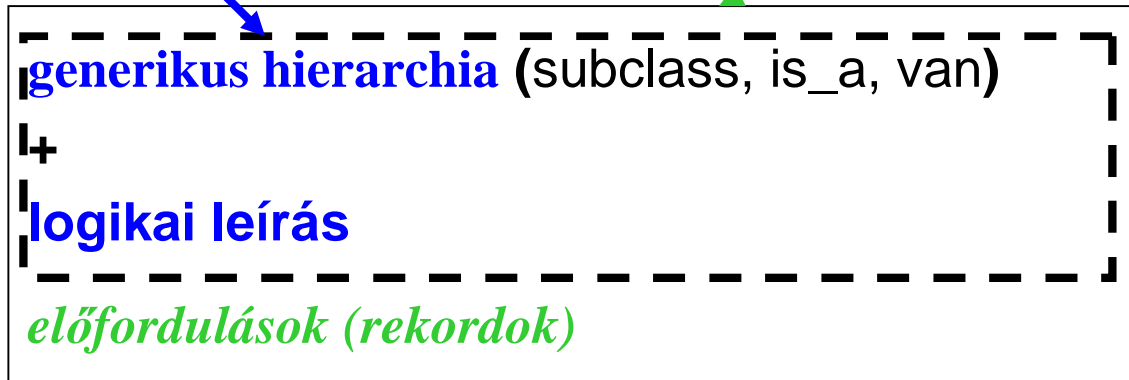
DOLCE. Descriptive Ontology for Linguistic and Cognitive Engineering

<http://www.loa-cnr.it/DOLCE.html>

Ontológia és tezaurusz

ontológia

ismeretrepresentációs vagy információkereső rendszer stb.

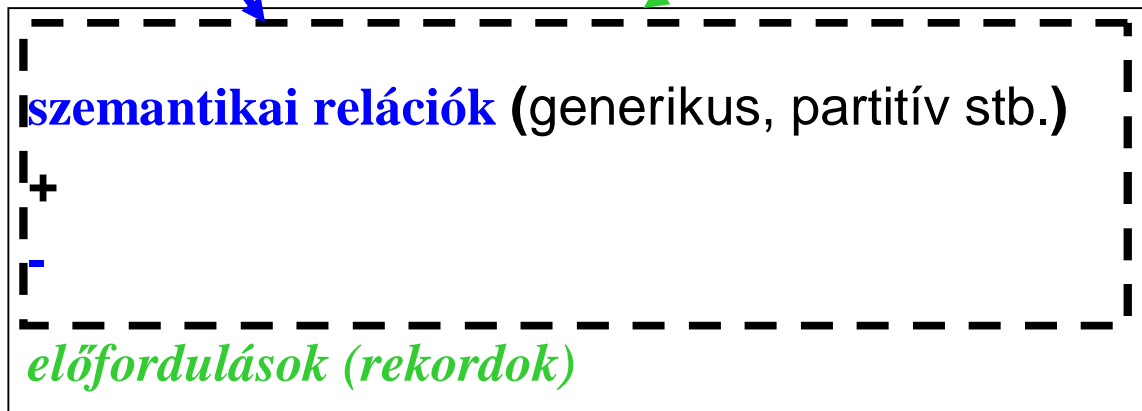
← ez: **intuitív**

← ez: **diszkurzív**

← ez: **egzakt**

tezaurusz

ismeretrepresentációs vagy információkereső rendszer

← ez: **intuitív**

← ez: -

← ez: **egzakt**

Megjelenési formák

zenetörténeti korszak

- . régi zene
- . . ókori zene
- . . középkori zene
 - . . . Notre-Dame-i iskola
 - . . . ars antiqua
 - . . . ars nova
 - . . . udvari zene
 - . . . trecento zene
 - . . **reneszánsz zene**
 - . . . burgundi iskola
 - . . . **flamand iskola**
 - . . nápolyi iskola
- . . barokk zene
- . . preklasszikus zene
- . bécsi klasszikusok
- . romantikus zene
- . modern zene

ontológiai struktúra

tezauruszcikkek

reneszánsz zene

M: *A 15.-16.sz. zenéje a barokk előtt*

<i>átfogóbban</i>	régi zene
<i>fajtája</i>	burgundi iskola
	flamand iskola
<i>előzménye</i>	középkori zene
<i>folytatása</i>	barokk zene
<i>lásd még</i>	nápolyi iskola

flamand iskola

M: *A reneszánsz zene öt korszakra osztható korszaka 1420-1600 között*

<i>átfogóban</i>	reneszánsz zene
<i>lásd még</i>	barokk zene

Szerkezeti megközelítésben:

– **hierarchia** = | (filozófiai szemlélet) L

- *Az ontológiák hierarchiája ugyan függ a filozófiai szemlélettől, de a*

– **generikus reláció** Ü pontosan gondolható

- *azaz két fogalom között létezik-e generikus reláció, a gondolkodás számára egyértelműen adott*
- Pl. egyértelmű, hogy
- a kutya az állat fajtája (igaz, hogy kutya *van* állat) – ez **generikus reláció**
- a kutya se a falka, se az ebtenyésztés fajtája (nem igaz, hogy kutya *van* falka, ill. ebtenyésztés) – ez nem generikus (hanem dolog–tulajdonsága, ill. tevékenység-tárgya) reláció

Ontológiák és tezauruszok viszonya

intuitívitas miatti elvárás	pontos gondolhatóság miatti elvárás
csúcsfogalmak különböznek	csúcsfogalmak (lényegében) azonosak

Tétel:

Akármeekkora az eltérés a generikus hierarchiák részleteiben (a speciális fogalmak szerkezetében), a csúcsfogalmak (a legáltalánosabb fogalmak) mind az ontológiákban, mind a tezauruszokban lényegében megegyeznek

Ennek jelentős elvi következménye van a fogalmi rendszer természetére vonatkozóan

Egy jellegzetes átfogó csúcsontológia (a DOLCE)

thing

endurant → **véges tartalmú, előfordulása egy időpontban manifeszt**

physical endurant *fizikai képződmény*

amount of matter *anyagmennyiség*

feature *anyagi képződmény (lyuk, szakadék, folt, felület)*

physical object *fizikai tárgy*

non-physical endurant *nem fizikai képződmény*

social object *társadalmi képződmény*

mental object *tudati képződmény*

perdurant → **folytonos tartalmú, előfordulása egy időtartamban manifeszt**

event *eset, esemény (elutazás, halál, emelkedés, előadás)*

stative perdurant *statikus...*

state *állapot (ülés; boldogság, pirosság)*

process *folyamat (áramlás, futás, gondolkodás)*

quality **minőség**

temporal quality *időbeli minőség*

physical quality *fizikai minőség*

abstract quality *elvont minőség*

abstract **elvont dolog**

quality region *minőségérték*

temporal region *időbeli érték*

physical region *fizikai érték*

abstract region *elvont érték*

fact *tény*

set *összesség*

A Köztaurusz csúcshogalmainak rendszere

semmi

valami

konkrét valami

anyagszerű valami

anyag

elemi részecske, atom, molekula, talaj, műanyag

tárgy

darab, alkatrész, gép, létesítmény, szerszám

képződmény

lyuk, buborék, folt, szakadék, hegy, daganat

élő szervezet

vírus, gomba, növény, állat; sejt, szerv, testrész

társadalmi képződmény

állam, testület, jogalany, státusz, nép

lelki/tudati képződmény

ösztön, érzelem, gondolat, tudás, szellem, eszme

energiaszerű valami

energia

energia, entrópia, hatás, erő, nyomás

mozgás

folyamat, tevékenység, cselekvés

esemény

botrány, katasztrófa, ítélet, művelet, rendezvény, világ-

információszerű valami

vége

információ

program, redundancia, tartalom

tulajdonság

hely, idő, állapot, alakzat, felület, mozgékonyág, igaz-

elvont valami

ság

Összehasonlítás (Dolce és Köztaurusz)

thing

endurant

- physical endurant
 - amount of matter
 - feature
 - physical object
- non-physical endurant
 - social object
 - mental object

perdurant

- event
- stative perdurant
 - state
 - process

quality

- temporal quality
- physical quality
- abstract quality

abstract

- quality region
 - temporal region
 - physical region
 - abstract region

- fact
- set

valami

anyagszerű valami

- anyag
 - [tulajdonság, képződmény]
 - tárgy

- társadalmi képződmény
 - lelki/tudati képződmény

energiaszerű valami

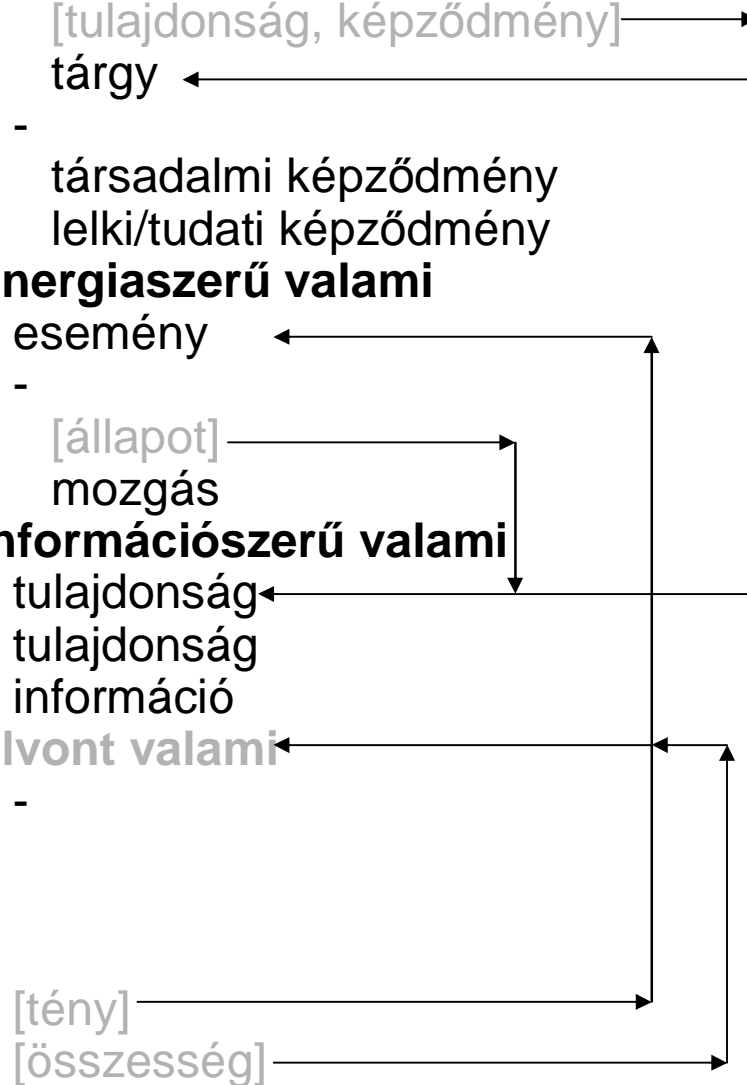
- esemény
- [állapot]
 - mozgás

információszerű valami

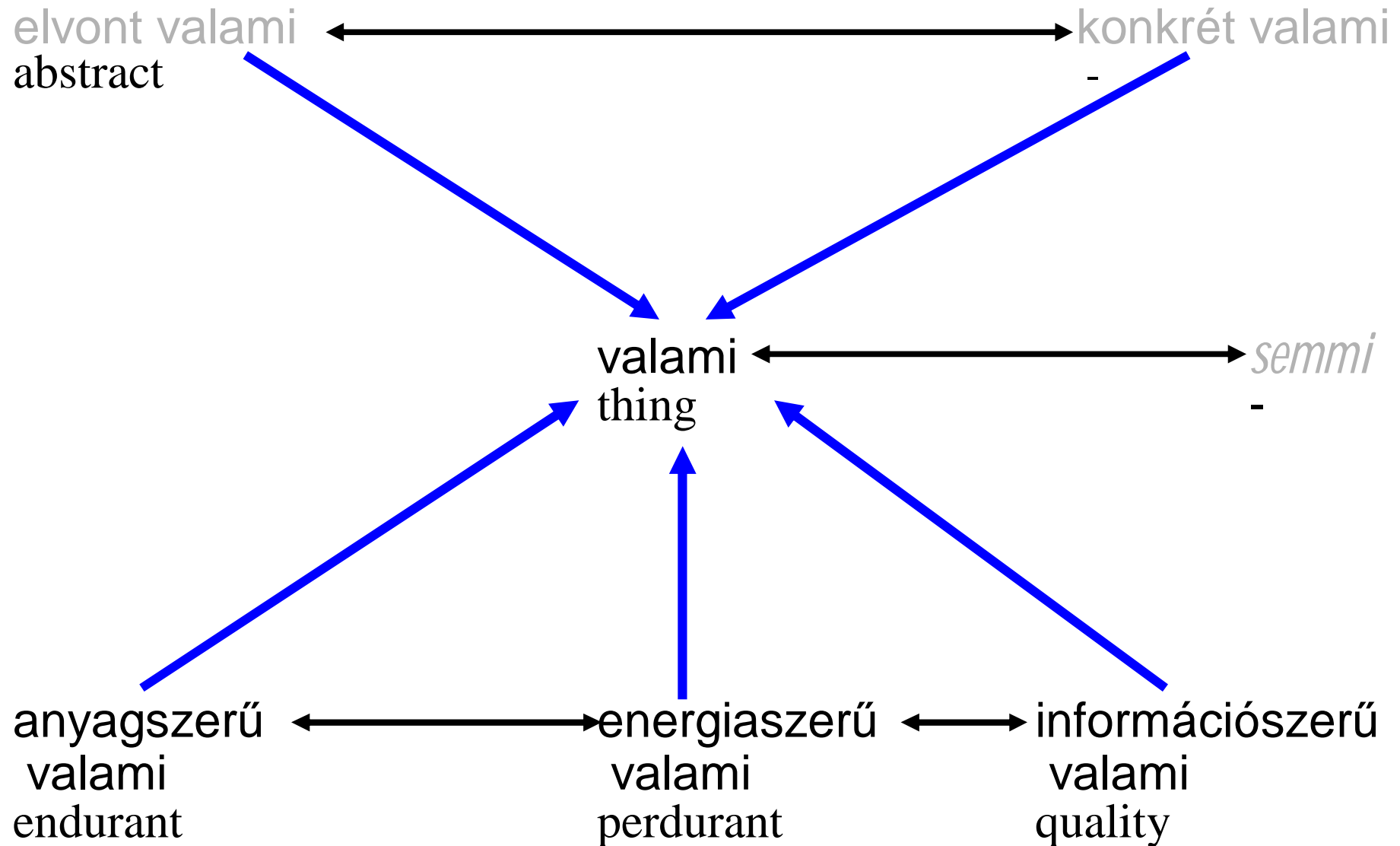
- tulajdonság
- tulajdonság
- információ

elvont valami

- [tény]
 - [összesség]

A legfelső fogalmi szint struktúrája. Összegzés 1.

Összegzés 2.

- **Lényegében az anyag, az energia és az információ három természeti kategóriája képződik le a fogalmak csúcsrendszerére.**
- Kiegészül egy ettől független rendezésre az elvont és a konkrét szerint.
- *A fogalmak mélységi rendszere rendkívül bonyolult.*
- *A fogalmak csúcsrendszere rendkívül egyszerű.*